

СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ – ЯК ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ СПРИЧИНЕННЯ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ

В. ЛОГІНОВА,
старший викладач кафедри криміналістики
Херсонського юридичного інституту
Харківського національного університету внутрішніх справ

SUMMARY

The historical aspect of a category «the criminalistic characteristic» and «a way of committing crime» is investigated in article and the way of Fulfilment of physical injuries, results of practical researches are approved.

Криміналістична характеристика, як складова методики розслідування злочину склалася не відразу та має свій розвиток. Незважаючи на активність розробки даної теми і на сьогодні залишаються актуальні невирішені питання. Ще Ганс Гросс у своєму посібнику для судових слідчих розкриває окремі елементи криміналістичної характеристики злочину, що мають враховуватися під час розкриття і розслідування злочинів [1], але вони не мали структури та не систематизувалися в єдине ціле.

Розгляд такого елемента криміналістичної характеристики заподіяння тілесних ушкоджень як спосіб вчинення злочину, передбачає визначення поняття та сутності криміналістичної характеристики в цілому та способу вчинення злочину зокрема.

Проблемам дослідження криміналістичної характеристики злочинів присвячено значну кількість монографічних робіт. Це і класичні монографії вчених Р.С. Белкіна, В.К. Гавло, В.О. Коновалової, В.К. Лисиченко, М.В.Салтєвського, М.П. Яблокова, дослідження сучасних вчених криміналістів – В.Д. Берназа, В.К. Весельського, А.В. Іщенко, В.Г. Лукашевича та інших, цілий ряд дисертаційних робіт молодих вчених. Але

категорія «криміналістична характеристика злочину» є дуже багатогранною та об'ємною, в результаті чого за межами досліджень науковців залишився ряд не вирішених питань, які є актуальними і сьогодні.

Метою нашого наукового пошуку є висвітлення історичного генезису категорії «криміналістична характеристика» та «спосіб вчинення злочину», основних способів та знарядь заподіяння тілесних ушкоджень, способів їх приховання, що ґрунтується на результатах теоретичних та емпіричних досліджень.

В криміналістичній науці та в методиці розслідування окремих видів злочинів криміналістична характеристика злочину відносно нова категорія, яка

сформувалася як самостійний елемент наукової категорії криміналістики приблизно в 60-х роках минулого століття.

Л.О. Сергеев у своїй дисертації ввів поняття криміналістичної характеристики, як елемента криміналістичної методики розслідування злочину, але детально не розглядав цього питання [2, 12].

Пізніше О.Н. Колісниченко в своїй докторській дисертації, визначив поняття криміналістичної характеристики злочину та запропонував включити в криміналістичну характеристику такі елементи: особливості вчинення окремих видів злочинів, відомості про типові слідчі ситуації, основні напрямки розслідування, можливі шляхи встановлення злочинця, тобто всю інформацію що має відношення для розслідування [3, 9]. Його думка була підтримана М.О. Селивановим, який вважає, що криміналістична характеристика повинна включати в себе будь-які обставини злочину, що сприяють його розслідуванню. Крім того, він запропонував систематизувати

та класифікувати всі елементи криміналістичної характеристики на чотири групи, що відносяться до:

1. об'єкту злочинного посягання (в т.ч. особи потерпілої);
2. обставин злочину (місце, час, спосіб вчинення);
3. його наслідків (зміни в об'єкті злочинного посягання та оточуючої обстановки, в т.ч. сліди злочинця);
4. об'єктивної сторони та особи злочинця [4, 56].

Проблема дослідження криміналістичної характеристики злочину привернула до себе увагу багатьох вчених-криміналістів, які вбачали появу даної категорії спробою вирішення теоретичних проблем, що виникають при розробці окремих методик розслідування. Дуже обґрунтовано і докладно проблемні питання криміналістичної характеристики освітлені в роботі В.Г. Танасевича і В.О. Образцова, які розкривають сутність поняття криміналістичної характеристики злочину, та запропонували в якості центрального елемента виділити спосіб вчинення злочину [5, 97], а також включили в криміналістичну характеристику нові елементи:

1. Обстановку вчинення злочину;
2. Безпосередній об'єкт злочинного посягання;
3. Умови охорони його від злочинних посягань;
4. Обставини підготовки до вчинення злочину та приховання слідів, а також характеристика осіб, що його вчинили;

5. особа злочинця, його поведінка до і після вчинення злочину.

М.П. Яблоков запропонував визначити криміналістичну характеристику як динамічну систему відповідних взаємозалежних загальних та індивідуальних ознак злочину, які найяскравіше проявляються у способі та механізмі злочинного діяння, обстановці його вчинення й в окремих рисах особистості – його суб'єкта, дані якої мають важливе значення для розробки методів розслідування [6, 68].

На думку В.П. Бахіна, криміналістична характеристика злочину – ідеальна модель типових зв'язків і джерел доказової інформації, що проявляються у способі і механізмі події, обстановки його вчинення, особистості суб'єкта злочину, інших обставин, закономірний зв'язок яких слугує основою вирішення задач розкриття і розслідування злочинів [7, 6].

Відомий український вчений криміналіст М.В. Салтевський, зазначив, що криміналістична характеристика для методики розслідування злочину має важливе завдання, оскільки вона слугує вірогідною моделлю конкретного злочину віднесеного до певного виду. Криміналістична характеристика – це видова модель, яка дозволяє прогнозувати, будувати найбільш обґрунтовані версії щодо обставин конкретної події (особи, способу вчинення злочину, засобів злочину та іншого) [8, 148-151].

Слушною на нашу думку

є позиція В.К. Весельського, який вважає, що криміналістична характеристика злочину належить до основних положень методики розслідування, а стосовно конкретних методик певною мірою є основою їх побудови. Ця характеристика визначає найважливіші положення методики розслідування злочинів. Перебуваючи у складі криміналістичної методики, вона покликана виконувати функцію побудови оптимальних методів розслідування [9].

Також слід відмітити думку Р.С. Белкіна про те, що криміналістична характеристика – це найбільш вірогідна модель події, яка як єдине ціле, має практичне значення лише в тих випадках коли встановлені кореляційні зв'язки і залежності між її елементами, що носять закономірний характер і виражені в кількісних показниках [10]. Але трохи пізніше він прийшов до висновку, що «криминалистическая характеристика преступления, не оправдав возлагавшихся на нее надежд и ученых, и практиков, изжила себя, и из реальности, которой она представлялась все эти годы, превратилась в иллюзию, в криминалистический фантом» [11, 223].

Але така позиція є дискусійною, та викликає багато суперечностей серед вчених, та на нашу думку не слід відмовлятися ні від терміну, ні від поняття криміналістичної характеристики злочину, а визнати її як основний і обов'язковий структурний елемент методики

розслідування злочину. Більше того, дослідивши генезис розвитку поняття криміналістична характеристика, ми вважаємо, що *криміналістична характеристика* це сукупність взаємозалежних, динамічних загальних та індивідуальних ознак вчиненого злочину, які відображають об'єктивну інформацію про спосіб, обстановку та умови вчинення злочину, механізм утворення слідів злочину, особу потерпілого та злочинця, на підставі якої визначаються напрямки розслідування злочину.

Криміналістична характеристика, як наукова категорія включає в себе різновид різних видів злочину, залежно від механізму вчинення злочину. Саме тому вона може бути інтерпретована і до методики розслідування спричинення тілесних ушкоджень.

На даний час криміналістика вивчає практично всі ознаки конкретного виду злочину, хоча більшість з них залишається за межами розслідуваної кримінальної справи. Але на нашу думку, центральне місце серед елементів криміналістичної характеристики спричинення тілесних ушкоджень займає саме спосіб вчинення злочину, який ще з 60-х років минулого століття існує як самостійний елемент криміналістичної характеристики злочину.

Серед структурних елементів криміналістичної характеристики способу вчинення злочину в криміналістиці науковцями завжди приділялася особлива увага, оскільки саме спосіб вчинен-

ня злочину вказує, які саме дії вчинені та у якій послідовності. В юридичній літературі між вченими існують різні точки щодо змісту та структурного складу способу вчинення злочину.

В.К. Гавло у своїх працях використовує термін «спосіб злочину» [12, 168], досить точно висловлюються Г.Г. Зуйков, І.Ф. Герасимов, Л.Я. Драпкін говорячи про «спосіб вчинення злочину» [13], більш широко використовують даний термін Р.С. Белкін, В.Е. Коновалова називаючи його «спосіб вчинення і приховання злочину» [14].

На думку І.П. Яблокова «под способом совершения преступления в криминалистическом смысле следует понимать обусловленную различными объективными и субъективными факторами систему действий субъекта или воздержания от них, либо совокупность тех и других, оставляющих различного рода характерные (в широком смысле слова) следы во вне, позволяющие с помощью криминалистических приемов и средств, в том числе и процессуальных, получить представление о сути происшедшего преступления» [15, 47]. Також пропонує наступну структуру вчинення злочину:

1. трьохланкова – складається з дій суб'єкта злочину до, під час та після вчинення злочину;
2. двохланкова – може включати в себе різноманітні комбінації елементів трьохланкової;
3. характеризує поведінку суб'єкта тільки піл час одного злочинного діяння, тобто бути

одноланковою [16, 16].

Г.Г. Зуйков вважає, що спосіб вчинення злочину - «система взаємообумовлених подвижно детерминированных действий, направляемых на подготовку, совершение и сокрытие преступления, связанных с использованием соответствующих орудий и средств, а также времени, места и других способствующих обстоятельств, объективной обстановки совершения преступления» [17, 15]. Але в даному визначенні Г.Г. Зуйков не вказує на взаємообумовленість підготовки, вчинення та приховання злочину, хоча постійно про це пише в своїх працях.

Але поняття способу вчинення злочину не всіма авторами сприймається як триєдине поняття підготовки, вчинення та приховання злочину. З точки зору Р.С. Белкіна таке можливе лише у випадку коли вказані дії виникають «по единому замыслу, когда все эти действия действительно связаны между собой в единую систему и, еще не совершив преступление, субъект имеет четкую программу по его сокрытию» [18, 313]. Та пояснює, що дії по вчиненню та прихованню злочину можуть бути розірваними суб'єктом вчинення злочину, тобто злочин вчиняє одна особа, а приховання здійснюється іншою особою без відома суб'єкта злочину, таким чином мета приховання злочину не переслідувалась, а виникла вже після вчинення злочину та визнаючи можливість самостійного існування способу вчинення злочину дає наступне визначення: «Способ

совершения преступления – это система действий по подготовке, совершению и сокрытию преступления, детерминированных условиями внешней среды и психофизическими свойствами личности, могущих быть связанными с избирательным использованием соответствующих орудий или средств и условий места и времени и объединенных общим преступным замыслом» [18, 359].

Дане визначення підтверджується думкою відомого вченого В.П. Колмакова, який зазначив, що спосіб вчинення злочину це дія чи бездіяльність з метою досягнення злочинного результату, а також знаряддя і засоби вчинення злочину, обрані чи створені злочинцем для реалізації злочинного наміру: місце, час тощо, а спосіб приховання злочину визначив як дії направлені на маскування слідів злочину або їх знищення [19, 195].

Аналізуючи думки вчених криміналістів, ми можемо зробити висновок, що *спосіб вчинення злочину* це комплекс дій або бездіяльності особи або групи осіб, який включає в себе відносно самостійні, але взаємопов'язані елементи: підготовку, вчинення та приховання злочину, між якими можливий проміжок у часі вчинення, наявність різних суб'єктів та місць злочину. Крім того, зазначимо, що для різних категорій кримінальних справ допустима відсутність одного чи навіть двох елементів способу вчинення злочину одночасно.

Як показує вивчення кримі-

нальних справ порушеними за ознаками злочинів передбачених ст. 121-125 КК України, то характерним для злочинів даної категорії є відсутність елементу підготовки до вчинення злочину оскільки умисел на спричинення тілесних ушкоджень виникає найчастіше раптово, наприклад, під час сварки, з'ясування відносин тощо, і така ситуація спостерігається у % вивчених кримінальних справ даної категорії.

У випадках коли має місце якісь підготовчі дії, то для них не характерна особлива ретельність підготовки. Головним чином, це стосується:

підшукування, пристосування та виготовлення знарядь вчинення злочину - 6%;

підбору співучасників вчинення злочину – 18 %;

вибір місця вчинення злочину – 7 %;

та вибір часу у 13 %, та не готувалися до вчинення злочину 56% злочинців.

Дії по підшукуванню знарядь і засобів вчинення злочину включають в себе їх підбір з метою використання для спричинення тілесних ушкоджень потерпілому.

Проведеним дослідженням було встановлено, що основні знаряддя спричинення тілесних ушкоджень можна виділити в три групи:

1. Найчастіше тілесні ушкодження спричиняють *тупими предметами*, до яких відноситься велика кількість предметів матеріального світу. Так, для вказаної категорії кримі-

нальних справ характерно використання предметів господарчо-побутового призначення – 10 %, це господарчі, сувенірні, саморобні та інші ножі, що не є холодною зброєю, та інші предмети побутового призначення, перелік яких є невичерпним: побутові інструменти – ломи, ключі, сокири та ін.; побутові прилади – чайники, праски, фен та інше; посуд – тарілки, виделки, сковорідки тощо. Рідше спостерігається використання предметів промислово-технічного призначення у 5 %: фрагменти арматури, металевих труб, дроти, за частини та інше.

Взагалі без застосування знарядь або предметів, що використовуються у якості знарядь, а для нанесення пошкоджень організму потерпілого нападаючий використовує власну мускульну силу, був виявлений у 57 %, вивчених кримінальних справ. Такий спосіб передбачає нанесення ударів руками, ногами, головою в різноманітні частини тіла потерпілої особи, або у іншому фізичному впливові на потерпілу особу, коли останній отримує пошкодження під час падіння та контактування з предметами або твердою поверхнею.

Також під час вивчення кримінальних справ даної категорії було виявлено 9 випадків застосування хімічного впливу для спричинення тілесних ушкоджень потерпілому. Практично в усіх випадках це кислота, що може знаходитися в господарстві (оцет, сірчана кислота, соляна кислота тощо.).

2. Пошкодження гострими предметами у слідчій практиці займає особливе місце, оскільки часто призводить до тяжких наслідків. В криміналістиці під гострими предметами ми розуміємо предмети, які мають один або два гострих краї чи леза, гострий кінець, або їх поєднання. За механізмом спричинення тілесних ушкоджень можемо їх поділити на однозначно дії (колючої, ріжучої, рубаючої, пиляючої дії) та комбіновані (колюче-ріжучої, ріжучо-рублячої та іншої дії). Як показує проведене нами дослідження використання холодної зброї спостерігалось у 26% випадків. Використовувалася холодна зброя колюче-ріжучої дії – кінжали, ножі, кастети, нунчаки тощо. Така зброя може бути як промислового виготовлення, так і саморобного і тому її знаходження у особи було незаконним.

3. Рідко для спричинення тілесних ушкоджень використовувалася вогнепальна зброя (лише у 2%). Але для таких випадків характерно використання як різної вогнепальної зброї (пістолети, револьвери тощо), так і гладкоствольної. У першому випадку дана зброя знаходиться у власника без законних підстав, часто є переробленою, що вже само по собі є злочином, то в другому випадку власники мають всі дозволи на зберігання мисливської рушниці.

Для використання вогнепальної зброї характерно те, що особа, яка має на меті спричинити тілесні ушкодження завчасно до цього готується, а в інших ви-

падках використання предметів, знарядь, холодної зброї або хімічного впливу характерне раптове виникнення умислу на завдання шкоди здоров'ю особи, який він реалізував шляхом використання знаряддя, що було поряд.

Спричиняючи тілесні ушкодження потерпілому, злочинець використовує один із перерахованих раніше способів, але є випадки, коли шкоду здоров'ю спричиняє шляхом поєднання декількох способів – нанесення побиттів руками, ногами та використовуючи при цьому який предмет.

Фізичний вплив, направлений на спричинення шкоди потерпілому застосовується в результаті раптового нападу чи в ситуації коли потерпілий своїми діями спровокував злочинця на застосування насилля, то часовий проміжок між виникненням умислу на вчинення злочину та його реалізацію найчастіше незначний. При застосуванні для спричинення тілесних ушкоджень тільки мускульної сили злочинця, то побиття потерпілого має багаторазовий характер, спостерігається поєднання декількох форм фізичного та психічного насилля (приниженням особи, брутальною лайкою, побиттям руками, ногами, душенням, підвішенням та інше) та може займати досить тривалий проміжок часу – до години та більше, а при використанні будь-яких предметів або знарядь (ножа, кастету, каміння, дубини, арматури, побутових предметів тощо), злочинні дії вчиняють в

короткий проміжок часу, та наносять один або декілька ударів, ніби «одним махом».

Як показує проведене нами дослідження, мотивом спричинення тілесних ушкоджень особі були:

1. особисті неприязні відносини – 65%;
2. помста – 14%;
3. корисливі мотиви – 7%;
4. хуліганські спонування – 10%;
5. національна, релігійна або інша неприязнь – 4%.

Внаслідок вказаний дій особі найчастіше спричиняють такі тілесні ушкодження:

- проникаючі поранення – 29%;
- відкриті та закриті переломи кісток – 52%;
- забій головного мозку – 15%;
- інше – 4%.

Найбільш поширеними наслідками завдання шкоди здоров'ю внаслідок злочинних насильницьких дій є тілесні ушкодження, по критерію небезпеки для життя. Під тілесними ушкодженнями слід розуміти порушення анатомічної чи фізіологічної функції органів та тканин, що виникли внаслідок впливу факторів зовнішнього середовища.

Входививчення кримінальних справ про спричинення тілесних ушкоджень, був з'ясований факт спричинення тілесних ушкоджень не тільки потерпілому, а і самому злочинцю (це спостерігалось у 20 випадках – 10%). Як правило потерпіла особа чинить опір нападаючому, в результаті

чого останній отримує тілесні ушкодження, у вигляді садин, крововиливів, синців. Інколи злочинцю спричиняють легкі, а то і середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Що ж стосується підбору співучасників, то у переважній більшості випадків (64 %) тілесні ушкодження спричиняла одна особа, і лише у 36% у групі осіб, з них 84% це молоді чоловіки віком 18-40 років. 62 % це особи, які раніше притягалися до кримінальної відповідальності, а 70 % на момент вчинення злочину знаходилися в стані алкогольного, наркотичного, токсичного чи іншого сп'яніння, та 7 % знаходилися в стані сильного душевного хвилювання.

Розглядаючи третій елемент способу приховання злочину, слід відзначити, що це дії винної особи, спрямовані на утаювання, маскування, інсценування, знищення, фальсифікацію інформації або її носіїв. До типових дій по знищенню матеріальних слідів під час спричинення тілесних ушкоджень можна віднести: приховання зброя чи засобів вчинення злочину, одягу чи взуття злочинця, речей, що належали потерпілому, знищення слідів на місці події, знищення слідів злочинцем на своєму одязі, приховання отриманих під час боротьби з потерпілим тілесних ушкоджень, шляхом накладання гриму, пов'язок, та інші дії.

Але випадках спричинення тілесних ушкоджень для злочинця нехарактерно вживання заходів для приховування слідів

злочину на місці події, більш характерні дії на приховання самої події або участі в ній конкретної особи. Дана обставина пояснюється тим, що в більшості випадків спричинення тілесних ушкоджень не планується особою завчасно, внаслідок чого злочинець після вчинення злочину виявляється не готовим до яких-небудь дій щодо приховання слідів протиправної події, крім того дається в знаки і збуджений емоційний стан, в якому він знаходиться після вчинення своїх дій. Крім того, іноді злочинець кається у вчиненому, та ніяких дій щодо приховання злочину не вчиняє.

Як показує аналіз проведеного дослідження злочинцями вживалися наступні заходи щодо приховання злочину:

- утаювання інформації або її носіїв - 37 %
- знищення інформації або її носіїв - 15%
- маскування інформації або її носіїв - 11%
- фальсифікація інформації або її носіїв - 5%
- інсценування обставин злочину - 14%

І лише у 18 % злочинцем не вживалося жодної дії щодо приховання слідів злочину та спостерігалось надання допомоги досудовому слідству у розкриття та розслідуванні злочину.

Отже, спосіб вчинення злочину має важливе практичне і теоретичне значення, оскільки виступає як обставина, що підлягає обов'язковому встановленню та доведенню у розслідуванні кримінальної справи про

спричинення тілесних ушкоджень. Результат з'ясування способу спричинення тілесних ушкоджень дає можливість встановити обставини та зброя злочину, межі суспільно небезпечного діяння, причинний зв'язок між діями та наслідками, способи підготовки та ліквідації слідів-наслідків вчиненого злочину дії.

Література:

1. Гросс Ганс. Руководство для судебного следователя, как система криминалистики: Практическое руководство: Пер. с нем./Перев. Дудкин Л. – Изд. 4-е, доп. – СПб.: Типография М. Меркулова, 1908. – С.140.
2. Сергеев Л.А. Расследование и предупреждение чистений, совершаемых при производстве строительных работ: Автореф. дис. Канд. Юрид. наук 12.00.09.- М., 1966. – 26 с.
3. Колисниченко А.Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: Автореф.дис. доктора юрид. наук. Харьков, 1967. – с
4. Селиванов Н.А. Криминалистическая характеристика преступлений и следственные ситуации в методике расследования //Соц. Законность., 1977, №2, С. 56-57.
5. Танасевич В.Г., Образцов В.А. О криминалистической характеристики преступлений // ВИ по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности. – М., 1976. – Вып. 25. –С. 94-104. С.97
6. Яблоков Н.П. Совершенствование методических основ расследования преступлений// Советское государство и право. – 1976. - №2. – С.68
7. Бахин В.П., Гора И.В. «Контркриминалистика» или новые задачи

криминалистики// Актуальні проблеми держави та права. - Одеса., 1998. - Вип. 5. - С.5.

8. Салтевський М.В., Лукашевич В.Г., Глібко В.М. Навчально-довідковий посібник з криміналістики. - К., 1994. - 180 с.

9. Весельський В.К. Криміналістична характеристика злочинів// Право України. - 2001. - №5. - С

10. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Концептуальные положения криминалистической методики // Криминалистика: Учебник/Под. Ред. Р.С. Белкина. - М., 1999., С 688

11. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики - М., 2001, - С.223

12. Гавло В.К. Теоретические проблемы и практика применения методики расследования отдельных видов преступлений - Томск.: Изд-во Томского университета, 1985. - С.168-169

13. Зуйков Г.Г. Установление способа совершения преступления. - М.: ВШ МВД СССР, 1970. - С.12; Криминалистика: Учебник для вузов/Под ред. И.Ф. Герасимова, Л.Я. Драпкина. - М.: 2000, - С 346

14. Белкин Р.С. Курс криминалистики. В 3 т. 3Т.. - М.: Юрлит, 1997. - С.315; Коновалова В.Е. Убийство: искусство расследования: Монография. - Харьков: Факт, 2001. - С.5

15. Яблоков Н.П. Криминалистическая методика расследования. - М.: Издательство МГУ, 1985. - С.47

16. Яблоков Н.П. Криминалистика: Учебник для вузов. - М., 200. - С.16

17. Зуйков Г.Г. Установление способа совершения преступления. - М.: ВШ МВД СССР, 1970. - С.15-16

18. Белкин Р.С. Курс криминалистики. 3 т. - М., 1997,

19. Колмаков В.П. Значение для расследования точного установления способов совершения и сокрытия преступлений против жизни // Тр. Харьковского мед. института. - Харьков, 1956, - Вип. 5. -С. 193-196

НАУКА КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА О ФОРМЕ ПРАВЛЕНИЯ

С. МИШИН,
докторант

SUMMARY

The given article speaks about the science of the constitutional law and the form of leadership. It also gives the characteristic of the two most spread forms of government which are monarchy and republic.

* * *

В публикуемой статье речь идет о науке конституционного права, о форме правления, дается подробная характеристика двух наиболее распространенных форм правления – монархия и республика.

Конституционное право, в основном, отражает общественные отношения, которые регулируются Конституцией. Это, как правило, конституционные установления, входящие в институт основ конституционного строя, закрепляющие суверенитет и полномочие народа, гарантии и главные формы его осуществления; провозглашающие достоинство человека, его права и свободы высшей ценностью (например, ст.1 Конституции Республики Молдова); определяющие государственные символы, характер, место и роль государства в обществе, основные задачи и функции государства, принципы организации государственной власти; устанавливающие назначение и гарантии местной публичной власти.

Здесь же определяется и конституционно-правовой статус личности, закрепляющий равноправие и другие принципы взаимоотношений личности и государства, гражданство, правосубъектность личности, основные права и свободы человека и гражданина, их гарантии, основные обязанности.

Конституционные установления определяют и институт государственной власти, регулирующий организацию и функционирование органов государственной власти в качестве единого системного образования на основе принципа разделения властей. Это основы формы правления в государстве.

Форма правления характеризует организацию государственной власти, систему высших государ-

ственных органов (глава государства, парламент, правительство), а также, установленный порядок взаимоотношений между ними. Главным определяющим признаком формы правления является правовой статус главы государства (выборный и сменяемый – в республике, наследственный – в монархическом государстве). Для современных государств характерны две формы правления: монархия и республика [1].

Монархия означает, что правит один человек, или персональное единовластие. Ее отличают следующие признаки: 1) существование единоличного главы государства; 2) обладание монархом всей полнотой власти, которая является нераздельной, верховной и суверенной (независимой); 3) наследственный порядок пере-